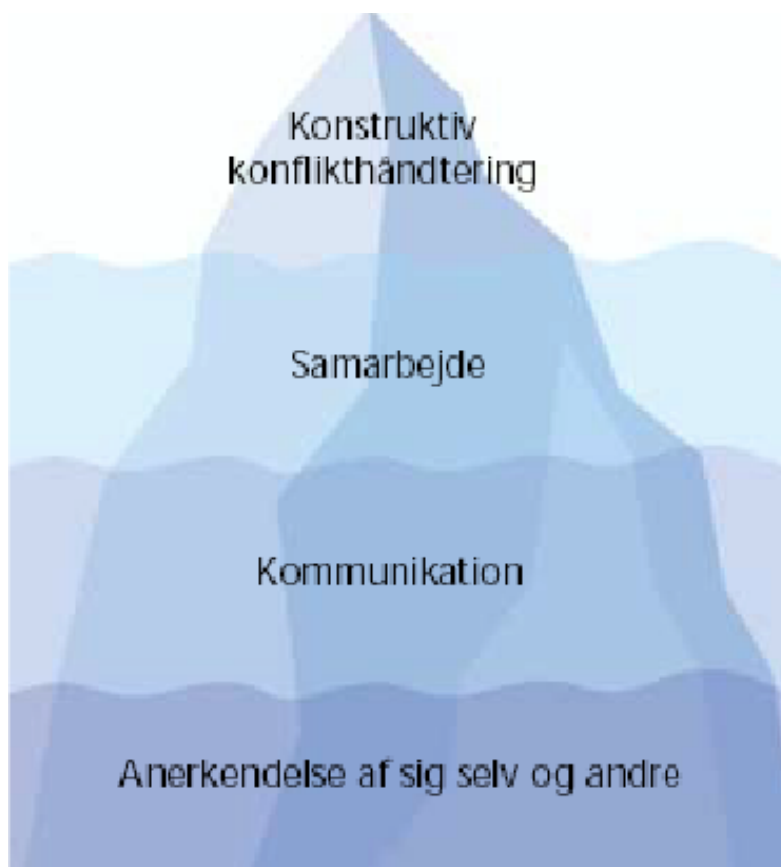

Skolens Sociale Liv

Introduktion til isbjergsmodellen
og undervisningsøvelser

Anerkendelse
Kommunikation
Samarbejde
Konflikthåndtering

Indhold:

Isbjergsmodellen	3
Isbjergets enkelte lag og kompetenceområder	5
Anerkendelse af sig selv og andre	6
Kommunikation	8
Konstruktiv konflikthåndtering	14

Isbjergsmodellen¹

Isbjergsmodellen har gennem 90'erne inspireret til undervisningsprogrammer i konflikthåndtering i mange lande. Modellen illustrerer, at konstruktiv konflikthåndtering kun er toppen af isbjerget. De tre underliggende lag af kompetencer (viden, kunnen, holdninger, handlemuligheder) bærer toppen og skaber forudsætningerne for at kunne praktisere konflikthåndtering.

Princippet i undervisning med udgangspunkt i modellen er, at man bryder lagene op i mindre dele, bestående af øvelser og aktiviteter, som tilpasses den enkelte klasse og trænes for sig. Modellen arbejder på tre niveauer: begynder-, mellem- og højniveau, som er udviklings- og ikke aldersspecifikke. Børn (og voksne!) kan f.eks. være på højniveau i at lytte og udtrykke sig, men have brug for at starte på begynderniveau i udvikling af samarbejdsevner. Derfor vil man også kunne se eksempler på, at selv ret små børn vil kunne lære mæglingens kunst, selv om den måske vil falde mange voksne svært. Det handler om, hvordan de nødvendige forudsætninger for læringen er skabt.

Det er vigtigt at sikre gode resultater af de enkelte øvelser, og det er derfor bedre evt. at bryde dem ned i mindre enheder, som kan lykkes, frem for at slå for store brød op. Det er progressionen og den tætte sammenhæng med observationen af børnenes udvikling, som er afgørende: Hvad kan de selv?

¹ "The Iceberg Principle" udviklet i projektet Children's Creative Response to Conflict i New York (Prutzman, 1988). I England er princippet udviklet til en lærebog, som vi har ladet os inspirere af, "Lets Mediate" (Stacey og Robinson 1997)

hvad kan de med støtte? hvad skal trænes helt fra bunden, hvordan fremmes de nærmeste udviklingsområder? Vanskeligheder på bestemte områder (f.eks. ved at vente på sin tur) skal ses som rettesnor for, hvor man starter, ikke som fejlfinding.

Børnene skal inddrages i læringen og opfordres til at reflektere over, hvad de lærer af de enkelte øvelser. Udvikling af handlekompetence sker i takt med, at de indhøstede erfaringer kan bruges i nye sammenhænge. Den voksne har en vigtig rolle heri ved at følge med i og anerkende gode resultater. Selv bitte små fremskridt bør opdages og forstærkes ved at blive anerkendt. Børn bliver hurtigt gode til at selv at se og anerkende hinandens fremskridt.

Der anvendes andre programmer i de danske skoler med en fast læseplan i træning af børns sociale kompetencer ("Trin for Trin", "Zippy og vennerne"). Princippet i isbjergsmodellen er, at lærere og pædagoger selv laver en systematik, som bygger på den enkelte klasse og dens niveau frem for at gennemføre et bestemt program. Det kan organiseres i klassens tid en gang om ugen, i tværfaglige aktiviteter eller i perioder med flere faglærere inddraget. Progression og kontinuitet er nøgleordene. Desuden er det selvfølgelig vigtigt, at de voksne sørger for, at kompetencerne anvendes i de konfliktsituationer, der opstår mellem børnene.

Modellen sigter mod at udvikle:

- *Sociale og følelsesmæssige kompetencer:*
 - at anerkende sig selv og andre
 - at kende følelser og forstå egne reaktioner
 - at forvalte følelser
 - at håndtere impulser og aggression
 - at udvikle empati
- *Kommunikative kompetencer:*
 - at udtrykke tanker, følelser, holdninger og meninger
 - at lytte aktivt, tale på skift
 - at forstå og tolke såvel verbale som nonverbale udtryk og signaler
 - at acceptere og respektere forskellige synspunkter
- *Evne til at samarbejde.*
 - at se værdien i samarbejde
 - at udvikle færdigheder i samarbejde med en eller flere
- *Konfliktkompetence:*
 - at skelne mellem fortolkninger og fakta
 - at undersøge motiver i stedet for at fortolke og dømme
 - at adskille sag og person
 - at anerkende både egne og andre menneskers behov og rettigheder
 - at finde kreative løsninger på fælles problemer
 - at støtte andre uden at gøre sig til part i deres konflikt
 - at fungere som en upartisk tredjepart for andre i konflikt
 - at opbygge en tryk ramme i klassen / skolen / SFO'en, hvor konflikter kan arbejdes igennem.

'Cirkeltid': Arbejdet i klassen med spilleregler, med fælles samtaler om klassens trivsel og mange af isbjergsøvelserne har gavn af en organisering, hvor alle – inklusiv de voksne – sidder i rundkreds. Det handler ikke blot om at signalere fysisk, at nu laver vi noget bestemt. Genstand for samværet og træningen i *cirkeltid* er udvikling af den trivsel, som fremmer det lærende fællesskab: Respekt for den enkeltes bidrag, at alle taler efter tur, at alle kan opfordres til at deltage og opleve at blive lyttet respektfuldt til, at alle aktivt kan 'melde pas', hvis de ikke vil bidrage i bestemte situationer. Erfaringer med, at både små og store bidrag har indflydelse på hele gruppens liv, har betydning for den enkeltes oplevelse af *at høre til*. At høre til eller ej kan være afgørende for en sund identitetsopbygning og udvikling af risikobetonet adfærd. Det er i et respektfuldt fællesskab, at der er mulighed for at arbejde bevidst med *forskelligheder*, dels som et livsvilkår og dels som en styrke i samarbejdet. Forskelligheder er samtidig et konfliktpotential, som man her kan undersøge nærmere uden at have en aktuel sag. Arbejdet i cirklen kan således ses som en metode i demokratisk dannelse. Cirklen skal ikke forstås som en rigid form, der kan være flere organiseringsmuligheder, hvilket vil fremgå af de enkelte øvelser.

Og så er der jo også børn, der ikke kan..

Arbejdet med isbjergsmodellen kan være med til at afdække, hvilke børn, der har svært ved hvad. Det bliver tydeligt, om det er sproget, der halter, eller det er evnen til at sætte sig i andres sted. Aktiviteterne kan derfor være med til at levere mere præcise beskrivelser af de børn, som har brug for en særlig indsats og opmærksomhed.

Isbjergets enkelte lag og kompetenceområder

Anerkendelse af sig selv og andre

Bekræfte sig selv som person: udvikle selvværd

Anerkendelse / bekræftelse beskriver det fundament, hvorpå identitet og selvværd bygges. Den enkelte har brug for at føle sig anerkendt som en værdifuld person. Derved kan det blive nemmere at anerkende andre og lytte til dem uden at føle sig provokeret. Det er i selvværdets muld at *"...tillid til egne muligheder"* kan vokse (jf. folkeskolens formålsparagraf).

Pædagog eller lærer kan normalt nemt identificere børn, som har eller ikke har dette fundament med sig fra de tidlige barneår. Fra vugge til grav vokser vi ved anerkendelse af vore bestræbelser. Den pædagogiske udfordring består i at støtte det potentiale, børnene har og lade det udvikle sig til en *handlekompetence*, der medvirker til, at den enkelte får indflydelse på sit eget liv. Det kan bl.a. gøres ved, at de voksne konsekvent og bevidst er opmærksomme på børnenes resurser og forstærker dem. I Jantelovens Danmark har vi ikke været gode til at udtrykke anerkendelse. Isbjergsøvelserne i anerkendelse arbejder med at komme forbi disse begrænsninger.

Når elevernes selvværd øges, opnås:

- mindre bekymring
- øget indføling /empati
- mindre aggression
- bedre relation til kammeraterne – evne til at skabe og fastholde venskaber
- større tillid til andre
- større villighed til at prøve nyt og lære af sine fejl
- færre afbrydelser af undervisningen
- generelt bedre faglige resultater

Når potentialerne til et godt selvværd udvikles systematisk gennem skoleforløbet, vil børnene i de større klasser bl.a. blive gode til at give og modtage feed back på opgaveløsninger og projekter samt til evaluering og selvevaluering.

Anerkendelse - begynderniveau

Her arbejdes blandt andet med:

- Modtage anerkendelse fra voksne – øjenkontakt – 'godt gået' – en tommel – bifald osv.
- En forståelse af sig selv og sine følelser.
- Evne til indlevelse i andres situation og følelser.
- Evne til at træffe hensigtsmæssige følelsesmæssige beslutninger ved at kunne kontrollere den første indskydelse (impuls).
- Et udvidet ordforråd til anerkendelse og bekræftelse af sig selv og andre.

- Udvikle evnen til at anerkende egne styrkesider og anerkende andres på afgrænsede og ikke for vanskelige områder

Eksempler på øvelser

- 'Giv dem en hånd': alle med blå øjne rejser sig – alle med sorte sko – alle fra Somalia – alle der er storebrødre osv.
- Hr. G. Rim (et grimt ansigt) tegnes med kridt på tavlen. Børnene siger ord, der beskriver ham. Ved negative ord viskes en smule af ansigtet ud, ved positive ord fyldes på ansigtet. Til slut drøftes, hvad det gør ved mennesker at blive kaldt grimme ting: De "forsvinder" som person. Modsat med anerkendelse. En stærk, men meget mærkbar øvelse (pas især på, hvis der er aktuelle mobningsproblemer).
- Klasseudfordring – hvor mange kan komme gennem timen, morgenen eller dagen uden nedsættende bemærkninger – stjerne på klasselisten eller navn på tavlen.

Anerkendelse ... mellemniveau

På mellemniveau videreudvikles (fra begynderniveau)

- En forståelse af sig selv og sine følelser.
- Evne til indlevelse i andres situation og følelser.
- Evne til at træffe hensigtsmæssige følelsesmæssige beslutninger ved at kunne kontrollere den første indskydelse (impuls).

Desuden arbejdes blandt andet med at udvikle:

- Evnen til at identificere og acceptere en personlig kvalitet, styrkeside eller evne hos en anden og fortælle det videre til tredjeperson.
- Evnen til at give feedback på personlige kvaliteter eller styrkesider - hos en anden - til hele gruppen.
- Tilstrækkelig tryghed og tillid til at lave en liste over de kvaliteter / resurser, der er i klassen.
- Evnen til at anerkende andre deltagere i en lille gruppe og selv modtage enten mundtlig eller skriftlig anerkendelse.
- Opmærksomhed på, hvor smertefuldt det er at gøre grin med eller modarbejde andres opbygning af selvtillid.

Eksempler på øvelser

- Positive adjektiver. Øge ordforrådet til at beskrive positive egenskaber og kvaliteter.
- Bekræftelse to og to: egne styrkesider – den andens styrkesider. Vær omhyggelig med instruktionen i, hvad der skal udtrykkes og hvordan. Det skal være konkret. Giv eksempler. Senere kan øvelsen udbygges med
- Frugtskålen: En flot plakat i klassen af en tom frugtskål. Hvert barn får eller tegner og klipper selv et kort af form som en frugt. Skriv på din frugt, hvad der gør dig særlig. Kortene limes på frugtfadet. Samtale om forskellighed og fælles styrke i mangfoldigheden.

- Ved afslutningen af dagen: "Jeg har lagt særlig mærke til.." "Det har gjort mig glad at.." (både voksne og børn).

Anerkendelse - højniveau

På højniveau arbejdes blandt andet med at udvikle

- Evnen til i offentlighed at sige, hvad du er god til og stolt af.
- Evnen til at modtage anerkendelse.
- Evnen til at give anerkendelse.
- Evnen til at reflektere over egen målrettethed og styrkesider, som en del af at udarbejde selvevaluering.
- Evnen til at være accepterende over for andres anerkendelse af sig selv.

Eksempler på øvelser

- Runder i 'Cirklen': "En ting jeg gør godt er" , "Jeg har gode evner til.." "En positiv ting ved mig er .." "Man kan regne med mig, når.." "Mine venner kan lide mig, fordi.." osv. Tilsvarende runder (evt. i mindre grupper) kan gennemføres, hvor eleverne i direkte kontakt – evt. ved hjælp af en genstand, de sender videre - anerkender hinanden: "Jeg sætter pris på..." "Det betød meget for mig, at du.." "Jeg beundrer dig for, at du...". Småøvelser af denne art kan også bruges til at opbygge evner til at give præcis og konstruktiv feedback f.eks. ved projektopgaver eller evaluering af gruppearbejder.
- Rygskjold: Hver elev får et tomt ark på ryggen. Alle skal skrive en positiv egenskab på arket hos hver af de andre. Forinden gives tid til refleksion og notater, så de *på forhånd* ved, hvad de vil skrive hos hver af de andre. Øvelsen kan varieres på mange måder og bruges i mange sammenhænge. Det er vigtigt at overveje, hvilken sammenhæng, den indgår i, og formålet med den skal være klart og tydeligt for alle.

Kommunikation

Kommunikation bruges til kontakt. Begrebet *kommunikation* dækker ikke kun over *færdigheder*, men lige så meget over *indstilling* til det at udveksle noget mellem mennesker.

Først og fremmest må der skabes et trygt samtaleklima; at medvirke til det er alles ansvar, og grunden kan lægges gennem arbejdet med fælles samværsrammer og spilleregler. Øvelser og samtaler i 'Cirkeltid' er velegnede til at fremhæve og støtte en tryk og demokratisk atmosfære. Det er vigtigt med få basale regler, som overholdes: Ingen afbrydelser eller nedgøring, men aktiv lytten med respekt. Det er gennem konkretiseringen af reglerne og den

voksnes positive forstærkning, at der skabes en tryk atmosfære, hvori det bliver muligt for alle at udtrykke sig – også om svære eller kontroversielle emner. Det er en god idé at bygge denne atmosfære op gennem arbejde og opvarmningsøvelser med enkle og ufarlige temaer.

Mange projekter og programmer retter sig i disse år mod børn og unges evner til at kende og forvalte deres følelser. Og mange voksne bekymrer sig om letantændelighed, mangel på impuls kontrol, aggressiv og voldelig adfærd. Elementer, som forstærker ikke bare en destruktiv udvikling af konflikter, men også marginalisering af svage grupper. Når kommunikation tænkes ind i en denne sammenhæng, arbejder vi derfor målrettet med temaer, som både træner sociale, emotionelle og kommunikative kompetencer.

Kommunikation - begynderniveau

På begynderniveau drejer det sig blandt andet om at udvikle

- Opmærksomhed på andre.
- Genkendelse og skelnen mellem lyde.
- Evnen til at kunne lytte til andre på skift.
- Evnen til at koncentrere sig og huske, hvad der bliver sagt.
- Evnen til at kontrollere impulser.
- Evnen til at udtrykke følelser.
- Evnen til at "læse" sociale og følelsesmæssige signaler.
- Evnen til at være i positiv kontakt med kammerater.

Eksempler på øvelser

- Lad noget gå rundt i 'Cirklen' – ting, ord, handling, berøring eller et smil, et ansigtsudtryk.
- Brug af en maskot eller 'talepind' i 'Cirklen'. Den kan sendes rundt på skift eller placeres i midten, så man skal rejse og tage den for at sige noget og sætte den igen, når man er færdig. F.eks. i nye grupper – eller når der kommer nye børn: "Sig dit navn; sig noget om dig selv" (afgræns opgaven!).
- Gør sætningen færdig: "Jeg kan godt lide..", "I min familie ...". Øvelsen kan udbygges med bagefter at spørge, om nogen kan *huske*, hvem der kunne "lide at løbe på rulleskøjter?" o.s.v.
- Kinesisk hvisken: En sætning, f.eks. en instruktion sendes hviskende rundt – den sidste udfører handlingen eller siger sætningen højt.

Genkende og benævne følelser

- Følelser og modeller af ansigtsudtryk, der skal kombineres.
- Billeder af børn kombineres med ord for følelser.
- Følelseskort – billeder eller tegninger, der illustrerer forskellige følelser.
- Send et ansigtsudtryk videre i 'Cirklen' – gemt bag en bog.

- Følelsesbord – der dækkes bord med én følelse af gangen i en periode – billeder – digte – symboler – historier, der illustrerer følelsen.
- Kageansigter – bage kager med forskelligt følelsesudtryk.

Udtrykke følelser

- Tegne og male følelser – fortælle om billedet i 'Cirklen'.
- Fuldende sætninger: "Folk føler sig (overraskede, bange, vrede, glade, når.."
- Humørbarometer eller runde, hvor du spørger sidemanden: "Hvordan har du det i dag ..(navn)?" – "Jeg føler mig i dag".

Styre følelser (hvad ligger bag ved følelserne)

- Kagemanden (eller billeder) kan bruges til at arbejde med en bestemt følelse: Hvordan tror du, det kan være, at han er....? Hvad kan der være sket for ham?" Hvordan mærkes det i kroppen, når..?" "Hvad kan man så gøre?" "Hvad mon han har brug for / gerne vil have?" "Hvordan kan han bedst få det?"

Kommunikation - mellemniveau

På mellemniveau drejer det sig blandt andet om at udvikle

- Evnen til at lytte for at forstå.
- Evnen til at opsamle information og give feedback til nogen.
- Forståelse af, hvad der skaber en god lytter.
- Evne til at udtrykke tanker, meninger og følelser.
- Evnen til at skelne mellem følelse og handling.
- Evnen til at kontrollere reaktioner på følelser.

Eksempler på øvelser

- Fælles og forskellige: Øvelse i par (evt. i 'Cirklen') Find to ting, I har fælles og to ting, hvor I er forskellige. Kan bruges til at sætte fokus på forskelligheder. En variant kan være over temaet: Fortæl om noget, du synes er sjovt. Kan bruges som lytteøvelse, ved at den anden i plenum gengiver, hvad han/hun har hørt.
- Cirkelhistorier: Én starter en historie med en eller to sætninger. Den sendes rundt ved at hver person bygger videre på den sidste sætning og afsluttes, når den har været en gang rundt. Der kan også indbygges krav til, at hver ny sætning skal starte med "heldigvis" eller "uheldigvis". Eller tre børn går uden for lokalet og kommer ind én ad gangen. En forberedt historie fortælles og den nyankomne gør historien færdig. Samme oplæg til den næste, som laver *sin* slutning.
- Fem spørgsmål til din partner (øvelse i par): Forbered spørgsmålene; stil dem til den anden. Lyt godt og giv den anden svarene tilbage til sidst. Byt.

Genkende og benævne følelser

- Følelsesvæg: I fælles brainstorm oplistes forskellige følelser; find mange ord f.eks. "Er der flere ord, som udtrykker noget med vrede?" Sørg for både

positive og negative følelser. Børnene vælger en følelse og illustrerer den. Der laves en fælles væg med følelserne på. Kan bruges i det daglige f.eks. som en aktivitet i starten af dagen: Stil dig ved den følelse, der siger, hvordan du har det lige nu. Hvis du vil kan du sige, hvorfor.

Udtrykke følelser

- Oplevelser og erfaringer: min første skoledag – første gang i svømmehal – når jeg går til læge – dagen efter min fødselsdag – når jeg er udelukket eller efterladt – beskriv med de følelser, der er/var. Hjælp med at skelne mellem følelser, tanker og vurderinger.
- Kropssprog (øvelse i par): Hvordan kan du se, når nogen er sur, vred, forskrækket etc. Lav forskellige kropsbilleder. Arbejd så med, hvordan kroppen kan udtrykke ét og sproget noget andet: f.eks. at man siger ja og samtidig ryster på hovedet. Lav eksempler og vis dem for hele gruppen.

Kontrollere reaktioner på følelser

- Hvordan følelser påvirker os – drøftes i små grupper – tilbagemelding til klassen – lave hæfter med gode råd: Hvad vi kan gøre, når...

Kommunikation - højniveau

På højniveau kan der arbejdes med at udvikle evner til:

- At udtrykke følelser og holdninger om sig selv, et emne eller en aktivitet.
- At deltage i gruppediskussion.
- At præsentere idéer og informationer .
- At fremlægge synspunkter og udvikle dem.
- At skelne mellem facts og holdninger.
- At skelne mellem sag og person.
- At se sager fra forskellige perspektiver.
- At opsummere synspunkter og skabe konsensus.
- At give og modtage instruktion.
- At bringe information videre.
- At reflektere over egne og andres udsagn.
- At være undersøgende og kunne fremsætte hypoteser i en samtale.
- At udnytte sprogets muligheder.

Eksempler på aktiviteter / øvelser

- Forberede præsentationer for klassen, skolen eller forældrene.
- Identificere det præcise udbytte af egen indsats; sætte mål og vurdere resultater. Skiftes til i gruppearbejde at have opgave som observatør, der giver deltagerne feedback på bestemte temaer eller færdigheder.
- Diskutere og afprøve argumenter. Lade sig overbevise af bedre argumenter. Arbejde med både *diskussion* og *dialog* (dialog forstået som en samtale for at blive klogere på et emne i fællesskab frem for at overbevise den anden om et synspunkt).
- Anvende forskellige former bevidst: *Refleksion* for at forberede, hvad man vil sige. *Runder* i en gruppe, hvor ingen afbryder eller kommenterer, for at

kredse sig ind på et emne og få alles bidrag med. Forskellige *mødeformer* med og uden ordstyrer. *Regnbuegrupper* eller *café møder* som sikrer høj grad af fælles information og deling af viden: F.eks. startes i små grupper, hvor hver elev får en farve. Senere samles farvegrupperne til udveksling af den første gruppes erfaringer o.s.v.

Samarbejde

I en proces med konfliktløsning og mægling er samarbejde et omdrejningspunkt. Der er i konflikten en fælles opgave, som skal klares. Det er vigtigt at formidle – ikke bare de *tekniske* redskaber – men netop *værdien* i samarbejdet: Tanken om, at problemer og konflikter i kraft af en fælles indsats kan finde andre og bedre løsninger end i 'vinder – taber' perspektivet.

Gode samarbejdsevner er derudover efterspurgte kvaliteter i såvel uddannelser som på arbejdspladser.

Træning er nødvendig, det samme er bevidsthed om mål og metoder – alle kan ikke uden videre *bare* sættes til at samarbejde med et forventet godt resultat.

I øvelserne arbejdes med samarbejde på tre niveauer: Par, små grupper og hele klassen i form af *Cirkeltid*. Det er vigtigt, at den voksne gør *formålet* med samarbejdet klart for sig selv og for børnene.

Samarbejde - begynderniveau

På begynderniveau arbejdes blandt andet med at udvikle evner til:

- At skabe venskaber.
- At dele med andre.
- At dele oplevelser og stemninger.
- At vente på tur og tage sin plads.
- At bidrage og modtage.

Eksempler på øvelser

- Hvis skolen har rådighed over faldskærm, kan den bruges til en masse kropslige samarbejdsøvelser.
- Hajer: I en sal med god plads. Hoolahop-ringe på gulvet er øer i et hav. Børnene svømmer rundt i havet, indtil nogen råber "Hajer!" Alle søger ly på øerne, indtil der råbes "Klar bane". Efterhånden fjerner den voksne ringe én efter én. Når der kun er få ringe tilbage skal de hjælpe hinanden i land på øerne og sikre, at alle kan være der, uden at nogen har fødderne i hajfyldt farvand.

Samarbejde - mellemniveau

På mellemniveau arbejdes der blandt andet med:

- At se sig selv i forhold til gruppen.
- At udvikle gruppesammenhold.
- Barrierer som køn – interesser – etniske – religiøse.

Eksempler på øvelser

- Faldskærmsøvelser.
- Stum rækkefølge: Find uden ord ind i forskellig orden efter alder, højde, alfabetisk, navnelængde o.s.v.
- Gruppekuder: En variant af "Kluddermor". I grupper på 6-10 sidder børnene i cirkel med lukkede øjne eller bind for øjnene. Hver tager to hænder, det må ikke være sidemanden eller begge hænder fra den samme. Samarbejd om at løse knuden op. Evt. indbygges konkurrencemoment med tid i forhold til de andre grupper.
- Tal-leg: I mindre grupper. gruppen skal tælle højt til 5, men uden at aftale hvordan. De må ikke bruge tegn og fagter, men skal forsøge at fornemme sig frem. Hvis samme tal nævnes af to på én gang, skal de starte forfra.
- Kropssamarbejde – sidde på skødet af hinanden i kreds – par skal rejse sig med ryggen støttet til hinanden – tillidsøvelser.

Samarbejde – højniveau

For at en lektion eller et modul har medvirket til at styrke samarbejdet og fællesskabet i klassen, skal den have indeholdt aktiviteter, der fremmer:

- Positiv afhængighed af gruppen.
- Individuel tryghed i gruppen.
- Gensidig støtte.
- Relevante sociale færdigheder, f.eks. at træffe beslutninger, forhandle, lede osv.
- Positiv evaluering af hvert medlems rolle i gruppen og gruppens succes.

Eksempler på øvelser

- Eksperter: Det tema, klassen arbejdes med inddeles i områder, som skal undersøges nærmere. Klassen inddeles i grupper; hver gruppe udnævner den enkelte til at blive ekspert på et bestemt område. Eksperterne samarbejder i ekspertgrupper om at samle så meget viden som muligt på det specifikke område. Eksperterne vender tilbage til hjemgruppen, deler viden med de andre og gruppen arbejder områderne sammen til en præsentation.

- Elev-elev interview ved afslutning af en lektion – på skift - et personligt mål for timen – en ting der var let, svær, spændende, en ting du gjorde godt, noget du gerne vil arbejde på – evt. feedback til klassen.

Konstruktiv konflikthåndtering

Kompetencerne fra de øvrige lag i isbjerget indgår i træningen i konkret konflikthåndtering, som omfatter både undervisning i konfliktforståelse og træning i metoder. Der må arbejdes på at forstå og håndtere konfliktens to aspekter, *sag* og *relation*. Hvis børnene skal fungere som mæglere for kammerater, skal de naturligvis uddannes specifikt til den opgave – ikke bare med masser af træning, men også med bevidsthed om rollen og dens afgrænsning.

På alle klassetrin arbejdes med disse hovedtemaer tilpasset den enkelte gruppes niveau:

- Forståelse af konflikter. Inspiration kan hentes i 'Grib konflikten' afsnit I og side 81 ff samt øvelsen, "At vælge strategi".
- Opmærksomhed på personlig konfliktstil. Se f.eks. "Slå, gå eller stå!" i 'Grib konflikten' side 23-24.
- Evne og vilje til at se og anerkende andre synspunkter og synsvinkler. F.eks. øvelser i at lytte og gengive, hvad en anden sagde, beskrive konkrete genstande fra forskellige vinkler og sammenligne beskrivelserne, adskille fakta fra vurderinger og bedømmelser, gætte på andres følelser og behov, spørge undersøgende.
- Træning i at skabe 'vinder-vinder' løsninger se f.eks. 'Grib Konflikten' side 29 "Kernepunkter i metoder til konflikthåndtering" og øvelsen "Hvem vinder, du og jeg?"
- Fælles udvikling af strategier – personlige, gruppe/klasse og hele skolen.
- Løbende refleksion, vurderinger, evaluering, forhandling og beslutning om nye handlinger og metoder.
-

Forståelse af konflikter – udviklingstrin

Der er naturligvis en sammenhæng mellem et barns forståelse af konflikt og den strategi, barnet kan bruge. Udviklingen går fra de første strategier, som er *fysiske og impulsive* til mere *psykologiske*: at finde en balance mellem at stå på sine standpunkter og give efter for den anden, at forsøge at tilfredsstille stridende behov; samarbejde for at opnå fælles mål².

² Kilde: Presland, J (1996)

Definere problemet

Vælge strategi

Trin 0: Han vil ikke give mig bolden

Jeg tager bolden

Trin 1: Vi vil begge have bolden -
jeg vil have fat i den

Jeg skal få ham til at give
mig den; måske må jeg true
eller slå ham

Trin 2: Vi vil begge have bolden -
men jeg må overtale ham til
at give mig den. Måske kan jeg
gøre noget til gengæld

Jeg foreslår, at jeg har den
lidt, så kan han få den. Eller
jeg kan bytte med noget
andet

Trin 3: Vi vil begge have bolden. Måske
kan vi sammen finde ud af, hvordan
vi begge kan få noget af det,
vi ønsker

Vi kan lege sammen eller
beslutte, hvem der har mest
brug for den lige nu

Det er en god idé at træne ud fra tænkte eksempler, først i par eller smågrupper. Undervisningen må så lægge vægten på at udvikle hen mod næste trin og hjælpe børnene til at overveje og vurdere konsekvenser af de forskellige strategier.

'Vinder – vinder' løsninger

Behov er et centralt begreb i al konflikthåndtering. Det er nødvendigt at opbygge et nuanceret ordforråd til at udtrykke behov. Der kan laves masser af øvelser i stil med øvelsen om anerkendelse "Positive egenskaber og kvaliteter" og "følelsesvæg". Der kan hentes megen inspiration og konkrete øvelser til specielt begynder- og mellemtrin i "Goddag Giraf" af Janne Hejgaard. Rollespil er også velegnede: Der kan laves små fantasifulde scenarier, hvor børnene i grupper indlever sig i rollerne i en historie og gætter på hvilke behov, de forskellige aktører har.

Hvordan kommer man i gang med at arbejde med modellen?

Første trin består i observationer af klassen som helhed: Hvad kan børnene selv uden hjælp, hvad kan de med støtte - hvilken støtte, og hvad kan de ikke endnu? Det er fundamentet for udvikling, vi leder efter - ikke *fejlfinding!* Netop dette punkt er vigtigt, selv om det er svært: at beskrive så konkret som muligt, hvad de faktisk kan, og hvor de skal hen. Erfaringen viser, at processen er god at lave sammen i et team, så mange øjne medvirker til at skabe et tydeligt billede.

Eksempel på arbejdsredskab inspireret af teorien om zonen for nærmeste udvikling.

Eks.: *Samarbejde*. En klasselærer i 7.klasse beskriver klassen således:

Kan selv

- Indgå venskaber i frikvarterer mm.
- Dele samvær i drenge- og pigegrupper
- Forsvare kammerater
- Fordele pladser
- Anerkende mødeleder
- Ordne kagesystem
- Ordne saftevand

Kan med hjælp

- Lede møder
- Rydde op på opfordring

Kan ikke endnu

- Passe på inventaret

Tilsvarende beskrivelser laves vedr. *anerkendelse* og *kommunikation*. Derefter kommer vurderingen af, hvor og hvordan og med hvad, der skal sættes ind. Børnene (og forældrene) kan præsenteres for billedet og glæde sig over alt det, der står i den inderste cirkel: Arbejdet går ud på at flytte flere og flere kompetencer ind i den inderste cirkel - og i princippet fra Den nærmeste zone. men en klasse, der opfatter sig selv som 'umulig', skal måske længe træne temaer, som egentlig hører til inderst, for at få meget anerkendelse og blive overbevist om, at de kan noget, som er værdifuldt. Andre klasser og lærere ser det måske som en udfordring at starte helt ude i ydercirklen.

Når observationerne har givet et billede af klassen, bruges kompetenceniveauerne begynder-mellem-høj til at udvælge eller udarbejde øvelser, der træner de pågældende kompetencer.